

ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ УЧИТЕЛЯ В АЛЬТЕРНАТИВНИХ ФОРМАХ НАВЧАННЯ: ДОРОГА ДО ДИТЯЧИХ СЕРДЕЦЬ

Досягнення світової педагогіки, власний багаторічний педагогічний досвід у школі "Чарівний світ" стали підґрунтям концепції творення навчально-пізнавального середовища, в якому дитина, незалежно від характеру, здібностей, зовнішньої привабливості, матеріального статку і соціального статусу батьків, має право не просто на життя, а на щасливе життя, творчо діє, реалізує мрії і фантазії, самоудосконалюється.

Задум створити школу "Чарівний світ" виник у результаті багаторічних спостережень за розвитком дітей [1]. Малюки завжди активно і з величезним інтересом прагнуть пізнати навколишній світ, вивчаючи мамине і своє лице, власне ліжечко, кімнату, подвір'я тощо. Ніякі заборони не здатні зупинити малого дослідника. Спокуса відкрити шухляду і зазирнути в неї або манлива подорож незнайомою стежкою вищі навіть за страх перед покаранням. Аналіз конкретних фактів підтвердив висновки, викладені в наукових працях про те, що пізнавальна діяльність є природним для кожної людини процесом, який особливо яскраво проявляється у перші роки життя. Мене завжди мучила думка, куди зникає допитливість, зацікавленість малюка після його вступу до школи? Чому через деякий час навчання саме ті діти, які виявили себе в період дошкільної найбільш оригінальними дослідниками, часто втрачають інтерес до школи, відсиджують, неначе у в'язниці, уроки і прагнуть до самореалізації за стінами навчального закладу? А школа платить їм тією ж монетою невизнання, нелюбові, що проявляється у низькій успішності, незадовільній поведінці, у характеристиках-присудах: неорганізований, неуважний, фантазує тоді, коли треба слухати вчителя, не хоче вчитися.

Моєю мрією було створити школу, яка б стала рідною домівкою для дитини, де поряд з думками вчителів рівноправне місце займали б дитячі мрії і фантазії, школу, в якій учні хотіли б учитися. Шлях до такої школи – "Школи радості" – я знайшла у працях Василя Сухомлинського.

Завданням нашої статті є розкриття основних принципів, методичних основ і педагогічної майстерності створення школи "Чарівний світ", її навчально-пізнавального середовища розвитку і самореалізації дитини.

Більше десяти років подвижницької роботи колективу однодумців дають право стверджувати, що така школа може реально існувати, здійснюючи право дітей на освіту в атмосфері добра і любові педагогіки добротворення.

Школа "Чарівний світ" – це навчально-виховний заклад, де щодня і щомиті задіяна педагогіка добротворення. Добро вчиться перемагати зло. Цей складний процес відбувається повсюди: в душах учителів і учнів, у просторі класу, школи. Є надія, що енергія добра проникає разом з дитиною у кожную сім'ю, формує сферу добропрекрасного, як назвав це явище послідовник філософської спадщини Григорія Сковороди український письменник-філософ Василь Барка.

Ця філософська категорія значною мірою визначає педагогічну концепцію школи, адже завдання "Чарівного світу" – запалити, зберегти і розвинути енергію добротворення у кожного вихованця. При цьому вчитель сам омолоджується від життєдайної енергії добра і світла. Йде процес творення стилю і способу життя за законами добропрекрасного Всесвіту.

Головна магічна дія педагогіки добротворення – це культивування віри дитини у саму себе. Педагогічний колектив школи керується філософією добротворення, згідно з якою кожна особистість має навчитися бути щасливою і дарувати щастя іншим. Тож виховати дитину – це передусім означає навчити її світлому життєбаченню, позитивному сприйняттю навколишнього світу, власної особистості, навчальної праці.

Одне з центральних місць у навчальному процесі школи "Чарівний світ" займає творча індивідуальність педагога. Здатність управляти цим процесом – свідчення високого інтелектуального і духовного рівня вчителя, його професійної компетентності та артистизму. Дуже відповідальний момент – встановлення зв'язку вчителя з ще незнайомим йому учнівським колективом. Адже під час першого знайомства десятки очей учнів наче зливаються в одне око, яке допитливо пронизує учителя, просвічує його, намагається збагнути усі його позитиви і негативи. Напруживши усю свою внутрішню енергію, учитель доброзичливо дивиться на своїх вихованців, зогріває їх поглядом, ламає оту стінку відчуження, що неминуче виростає між незнайомими людьми, і всією своєю істотою переконує: "Я ваш!" Він говорить слова, що знаходять відлуння у дитячих душах. І тоді між учителем і учнями наче пробігає якийсь струм, що єднає їх, творить одне нерозривне ціле. Послані від учителя імпульси збуджують зацікавлення в учнів, і це почуття, оповите симпатією, з повною силою повертається до учителя, додаючи йому творчої наснаги, бажання працювати. Всіх моїх дорогих колег називають словами *пан* і *пані*, бо я хотіла підкреслити, особливо в очах дітей, *шляхетну природу педагогічної справи*, до того ж таке звертання до учителя дитині простіше, та й звучить таке звертання милозвучніше.

Уміння зачаровувати учнів, захоплювати їх навчальним матеріалом, подавати інформацію в яскравій, емоційно-образній формі – це велике щастя для учителя, це найвищий прояв його педагогічної майстерності. Адже тільки за таких умов він навчає і виховує, збуджує думку і формує почуття, сприяє розвитку і становленню особистості. Бо можна добре оволодіти технологією викладання, мати достатні знання про свій предмет, пройти успішно "школу виучки", але коли з педагогічного арсеналу буде вилучено високий духовний настрій, темперамент, чулість, вразливість, емпатію, а на місце добротворення поставлено голий прагматизм і безчуттєву логіку доказів, то навчання стане холодним і безбарвним ремісництвом. Інтроверсія,

безпристрасність сприймання і реакції на події, егоцентризм – це ті хворобливі симптоми, що зводять нанівець будь-яке педагогічне зусилля.

Педагогічний артистизм учителя базується на гармонії мислення і почуття, на творчому задіянні фантазії і уяви, здатних надати емоційності і образності навчальному матеріалу, вплинути на чуттєвий світ дітей.

Як справедливо зазначає О. Булатова, у структурі педагогічного артистизму виділяється дві грані: 1) внутрішній артистизм – культура, емоційність, витонченість, гра уяви, образне бачення, здатність до імпровізації, внутрішня схильність до творчості; 2) зовнішній, спрямований на клас, артистизм – ігрова подача, "техніка" гри, особливі форми вираження своєї оцінки матеріалу, виведення учнів на ігровий рівень [2: 95].

Варто наголосити, що художність педагогічного уявлення полягає у спроможності зробити образним навчальний матеріал, тобто втілювати ці образи "видіння" у тканину педагогічної діяльності. Вигода від такого способу організації навчального процесу очевидна, бо при емоційному сприйманні матеріалу значно посилюється мотиваційне ставлення учнів до навчання, зростає інтерес до пізнання, зникає скованість і нервозність, зміцнюються комунікабельні здатності.

На ще одну важливу рису педагогічного артистизму вказав Ш. Амонашвілі: "Різні цінності, знання, морально-етичні норми не доходять до дітей у стерилізованому вигляді, а несуть у собі особистісні риси учителя, його оцінки, ставлення, його світогляд. Для дитини знання не існують без учителя. І якщо малюк полюбить свого учителя, то значить, потягнеться і до знань. Якщо він недолюблює вчителя, боїться його, не бачить у ньому друга, то навчання втрачає для нього всяку цінність. Завоювати любов дітей – пекуча турбота першого (і всякого наступного) вчителя, тому що тільки через любов до свого учителя дитина входить у світ знань і засвоює моральні цінності суспільства" [3: 11].

Багаторічна робота у школі "Чарівний світ" підтверджує правоту образно вираженої Ш. Амонашвілі давньої педагогічної істини про формований учителем внутрішній світ дитини як каталізатор її ставлення до навчання і всіх інших атрибутів шкільного життя. Тому не випадково **сутність педагогіки все частіше трактується нині як триєдність науки, мистецтва і любові.**

На перших етапах нашої роботи були розроблені технології створення пізнавально-активного поля позитивного потенціалу у процесі навчання дошкільнят і учнів різних вікових груп. Сьогодні уже задіяно цілісну педагогічну програму, в основі якої лежить створення навчально-пізнавальної реальності з фантастичними елементами. Вона варіативна за змістом і формою й набуває ознак мовленнєвої, математичної, природничої, мистецької, залежно від дисципліни, що вивчається. Її операційні можливості передбачають:

- *подорож у світ математичних, природничих, філологічних мистецьких людинознавчих понять;*
- *одухотворення категорій, явищ, персонажів і спілкування з ними;*
- *переміщення вздовж осі часу і уявне перебування у віддалених у минуле епохах, спілкування з людьми, що жили в різні історичні періоди;*
- *переміщення у просторі і уявне перебування в географічно віддалених місцях;*
- *перенесення в паралельні світи (книжковий, телевізійний, інтернетний);*
- *спілкування з фантастичними істотами;*
- *безпечне експериментування з поняттями, явищами, довільний вибір вчинків, дій, що не призводять, як у реальному житті, до невірних наслідків;*
- *корекція подій, що відбулися;*
- *повторний перебіг подій з метою зміни їх наслідків;*
- *творча розбудова навчально-пізнавальної реальності, що здійснюється відповідно до законів її творення.*

Навчально-пізнавальна реальність містить поряд з дійсними фантастичні елементи, що створюють сильне поле тяжіння, роблять навчання захоплюючим і привабливим. Дітям у цій реальності комфортно, цікаво і затишно. Вони відчувають, що школа належить їм.

По-різному приходять діти до нашої школи, але жоден з них не був обділений увагою, сердечним теплом, шанобливим ставленням до його людської гідності і неповторності. Я пишу ці рядки і згадую легке входження у країну знань дітей, з якими ми працювали, починаючи з дошкільного віку. Ці діти спокійні, врівноважені, відкриті; вони ніколи не знали і не уявляли іншої школи, крім тієї, де їх люблять і кожного ранку з нетерпінням чекають, де кожен день наповнений неповторними барвами життєстверджувального світовідчуття. Як контрастували з ними ті учні, що приходили до нас з інших, інколи навіть елітних, шкіл та гімназій! Із зацькованими очима, нервовими стресами, невротами, жакливими характеристиками-присудами... Це були діти, які не хотіли вчитися, які не вірили ні в себе, ні в учителів, а тому боялися щось запитати, аби не нарватися на грубий окрик, осаджування. Їм треба було повернути почуття власної гідності і радість пізнання навколишнього світу. Правомірно повторювала Анна Ахматова: *"Добро робити дуже важко; зло робити просто, а добро дуже важко"* [4: 186]. Я уважно вивчала кожну дитину, накреслювала подумки ті підходи і шляхи, якими треба було йти, щоб вивести її з несприятливого емоційного поля і стимулювати процес духовного пробудження. Перед жодною, навіть найскладнішою дитиною двері "Чарівного світу" не були зачинені, бо це суперечило б нашим принципам і переконанням. Я вірила і знала, що на добро вихователя дитяче серце не може не відгукнутися.

Всіх дітей, що приходять до школи "Чарівний світ", намагаються зіграти любов'ю, вірою у майбутнє і зробити для них теперішнє радісним і щасливим, позбавленим страхів і стресів. Кожного року дошкільний центр і школу відвідувало близько 100 дітей. Умовно їх можна поділити на групи.

До першої належать ті, що хочуть вчитися, для яких навчання їх улюблена справа, незалежно від того, який предмет вивчають. Здавалося б, з такими учнями досить легко, бо вони уважно слухають учителя, із

задоволенням уключаються до різних видів навчальної діяльності, впевнено і з охотою повідомляють про отримані результати. Водночас важливо, щоб педагогічна майстерність учителя при роботі з такими школярами спрямовувалася на те, щоб не загальмувати їх природний розвиток, забезпечити достатньо високу пізнавальну активність і стимулювати подальший інтерес до навчання. Адже ці учні, легко охоплюючи сутність навчального матеріалу, можуть відверто нудьгувати, чекаючи доки їх однокласники теж виконають аналогічні завдання. Найнебезпечнішою для них є вимушена бездіяльність, бо вона може стати причиною поступового згасання інтересу до навчання. З іншого боку, такі учні можуть легко драгувати вчителя, який щойно поставив завдання перед школярами. Педагогічна стратегія роботи з учнями цієї групи ґрунтується на таких елементах:

- *визнання і позитивне оцінювання вчителем високого академічного потенціалу цих учнів;*
- *створення сприятливих умов для їх успішної навчальної діяльності, що передбачає забезпечення відповідними підручниками, посібниками з достатнім різноманіттям навчальних завдань;*
- *уважне ставлення до результатів їх навчальної діяльності і відповідне їх оцінювання;*
- *навчання школярів демонструвати перед іншими учнями результати своєї навчальної діяльності в оригінальній і цікавій формі (звіт, розповідь, доповідь, саморобна книжка, гра, схема, малюнок, фотомонтаж, відеофільм тощо);*
- *спрямування учнів на подальше поглиблене засвоєння навчального матеріалу у позашкільний час;*
- *якомога раніше залучати таких учнів до елементів наукової діяльності (підготовка реферативних повідомлень, рефератів, проведення досліджень);*
- *активне включення до процесу підготовки проектів, сценаріїв різноманітних навчально-виховних заходів;*
- *інформування батьків про високі результати навчальної діяльності їх дітей.*

Результативність такого педагогічного підходу проявилася у тому, що ці школярі навчалися з інтересом і високими успіхами, деякі з них за один рік засвоїли програму двох років навчання з усіх або окремих дисциплін. Після закінчення школи добре навчаються у вищих навчальних закладах. Та головним досягненням вважаємо сформовану в цих учнів упевненість у власних силах, повагу до самих себе і високу стійкість до деструктивних впливів.

До другої групи належать ті учні, які дуже гарно і залюбки навчаються з окремих предметів, а от вивчення інших дисциплін становить для них певні труднощі. Якщо така дитина навчалася у школі з першого класу, то, непомітно для неї самої, вона поступово виробляла необхідні уміння, які забезпечували достатнє оволодіння "складними" дисциплінами. Педагогічна стратегія у цих випадках ґрунтувалася на таких особливих елементах:

- *визнання і позитивне оцінювання вчителем успіхів учнів у процесі занять тими дисциплінами, до яких вони мають схильність;*
- *реалізація інтегрованого підходу до навчання шляхом поступового введення до змісту "легких" предметів елементів навчальних завдань із "складних" дисциплін і створення таким чином ситуації успіху і відчуття задоволення від вивчення "складного" матеріалу;*
- *терпеливе і заохочуюче ставлення вчителя до процесу учіння школярем "складного" навчального матеріалу;*
- *роз'яснення батькам особливостей сприймання дітьми різнопланового навчального матеріалу, акцентування уваги на сильних сторонах і успіхах у навчальній діяльності цих учнів.*

Окрім виділених особливих елементів, робота з такими учнями включала структурні компоненти педагогічної стратегії, що застосовувалася при навчанні учнів із загальними академічними здібностями (створення сприятливих умов для їх успішної навчальної діяльності при вивченні дисциплін, до яких проявляють схильність; уважне ставлення до високих результатів їх навчальної діяльності і відповідне їх оцінювання; навчання школярів у оригінальній і цікавій формі демонструвати перед іншими учнями результати своєї навчальної діяльності; спрямування учнів на подальше поглиблене засвоєння навчального матеріалу у позашкільний час; залучення до елементів наукової діяльності).

Третю групу складають творчо обдаровані учні. Ми поділяємо думку зарубіжних учених про те, що серед різноманітних людських обдарованостей (академічні, інтелектуальні, творчі, комунікативні, художні) творча обдарованість є найпродуктивнішою у соціальному й особистісному аспектах. Тому в центрі уваги педагогічного колективу школи є розвиток творчого потенціалу кожного учня: здатності придумувати і реалізовувати нестандартні шляхи розв'язання різноманітних проблем (навчальних, соціальних), при цьому легко переносити і трансформувати набуті знання і уміння з однієї галузі в іншу. Педагогічна стратегія при навчанні творчо обдарованих школярів спрямована на створення навчально-пізнавальної реальності з елементами фантастики, щоб забезпечити їм сприятливі умови для реалізації нестандартних оригінальних підходів у ході вивчення різних дисциплін. Специфіка педагогічного впливу проявляється ще й у тому, що учнів за фантазування та мріяння ніколи не картають. Учителі намагаються спрямувати цю фантастично-уявну діяльність на користь вирішення навчальних завдань. Педагоги водночас намагаються виробити у школярів звичку до обов'язкової щоденної роботи, яка спочатку "запаковується" в принагідну обгортку, а пізніше сприймається як необхідна складова повсякденного життя.

Четверта група – це учні, які прийшли до школи або після перенесених тяжких захворювань, або з хронічною недугою. Серед них були діти, що перенесли родові травми, мали вади зору, слуху, перехворіли на енцефаліт, часто простуджувалися, страждали діабетом, алергіями, серцево-судинними захворюваннями. Також у школі навчалася дівчинка, що перенесла церебральний параліч. Найголовнішим компонентом, що використовувалася у педагогічній стратегії при роботі з цими учнями було створення психоемоційного комфорту, якомога ширше використання різноманітних каналів сприймання і переробки інформації, надання

школярам можливості просуватися у вивченні навчального матеріалу власними темпами. Відразу зазначу, що всі без винятку учні засвоїли навчальний матеріал в обсязі державного стандарту. Навчання у школі сприяло покращенню їх загального фізичного стану, а дехто навіть забув про свої захворювання. І це не випадково, адже **все у школі підпорядковано створенню оптимальних умов для здорового і щасливого життя дітей.**

До п'ятої групи належать учні, які мали проблеми з соціалізацією в умовах, відмінних від сімейного середовища. Серед них можна умовно виділити три підгрупи: 1) діти, які не вміють обмежувати своїх бажань і діяти відповідно до вимог конкретної ситуації; 2) діти, які у зв'язку із перенесеним захворюванням і підвищеною увагою з боку дорослих звикли перебувати в атмосфері особливого ставлення до себе; 3) діти, які бояться спілкуватися з ровесниками, незнайомими дорослими, болісно сприймають зміну середовища і можуть неадекватно реагувати на різноманітні фактори зовнішнього впливу.

Педагогічна стратегія виховної роботи з учнями першої підгрупи спрямована спочатку на узгодження їх бажань з навчальними потребами, поступове формування вмінь діяти відповідно до вимог конкретного моменту, а не під впливом випадкових імпульсів, рахуватися з іншими людьми. Останнє ґрунтується на усвідомленні ними необхідності толерантного ставлення до однокласників, учителів, батьків і на практичному закріпленні зразків позитивної поведінки. Як правило, це діти із завищеною самооцінкою, які не рахуються з думкою ровесників, намагаються ігнорувати вимоги вчителя. Для того, щоб не викликати в таких учнів внутрішню неґацію навчання, їх залучають до пізнавальної діяльності, яка становить для них інтерес і в яку поступово вводяться регулятивні обмеження, котрі учні приймають, оскільки зацікавлені продовжувати робити те, що їм подобається.

Дуже складно виробити правильну педагогічну стратегію при роботі з дітьми другої підгрупи. Труднощі виникають через спекуляції дітей своїм хворобливим станом. Кожного разу треба брати на себе відповідальність і вирішувати, чи дійсно цього разу у дитини болить, чи перенесене захворювання тільки ширма для того, щоб діяти так, як вона хоче, навіть, коли це їй шкодить. Головне у педагогічній стратегії при спілкуванні з цими дітьми – ставитися до них, як до повноцінних здорових дітей, і підкреслювати словами і діями, що ніякий хворобливий стан не є виправданням безглуздої неґативної поведінки. Якщо не дотримуватися цього принципу, то можна виховати "духовного інваліда", який колись переніс хворобу, що наклала відбиток на все його подальше життя.

Педагогічна стратегія при спілкуванні з дітьми третьої підгрупи спрямована на їх психологічну підтримку і формування в них впевненості у власних силах.

До шостої групи належать діти, які зазнавали авторитарно-репресивного впливу упродовж тривалого часу і прийшли до "Чарівного світу" у підлітковому віці.

Учні цієї групи внутрішньо травмовані, невпевнені у своїх силах, весь час чогось бояться, хоча намагаються приховати свій нестабільний душевний стан під маскою зарозумілості, а то й грубості й агресивності. Та це й не дивно, адже в них не вірили їх колишні вчителі, сумніваються у можливості успіху навіть батьки. Та все ж вони йдуть до "Чарівного світу", бо ще жевріє надія у дитячому серці на чудо: "Завтра я прокинусь і буду зовсім інакшим, гарно вчитимусь, ввічливо себе поводитиму. Мама не плакатиме через мене, а батько не буде соромитися мене". У таких випадках насамперед знайомимо учня із правилами внутрішнього розпорядку. Якщо він обіцяє намагатися їх дотримуватися, тоді приймаємо його у школу. Проте часто між обіцянкою і реальністю ціла прірва. Педагогічний колектив це знає і готовий швидко прийти на допомогу. Особлива роль відводиться соціальному педагогу і класним керівникам, до яких учень має звертатися у разі виникнення проблем. Хоча школяр ще не довіряє новим педагогам, але вони все одно уважно стежать за учнем, намагаючись прийти на допомогу в разі необхідності. На перших порах таким учням дуже важко звикнути до нових умов навчання. Адже упродовж уроку їм увесь час потрібно напружено працювати, бо школярів у класі мало, всі у полі зору вчителя, то ж ледачкувати немає можливості. Дехто, включаючись в активну роботу, довго не витримує і виходить з класу під приводом необхідності відвідування туалетної кімнати. У коридорі на нього чекає соціальний педагог, який з розумінням ставиться до таких дітей і дозволяє їм трішечки передихнути, інколи – вискочити на пару хвилин у шкільний садок, а то і просто погладить по голові, і учень повертається до класу. Важче працювати з тими дітьми, які в силу того, що не розуміють навчального матеріалу або через втому намагаються різними способами уникнути навчальної діяльності, привернути увагу вчителя й однокласників непотрібними розмовами, безглуздими репліками. Такого учня інколи доводиться забрати з класу, щоб він не заважав працювати іншим. У такому разі, цей школяр спілкується із соціальним педагогом, який йому пояснює, що за небажання працювати на уроці разом з іншими дітьми, ніхто його батькам не буде скаржитися, бо у цьому немає гострої потреби. Але ж і залишити школяра без навчання не можна, бо по його очах видно, який він розумний. З такими твердженнями учню важко не погодитися, тож він позитивно сприймає пропозицію зараз почитати підручник самостійно, а на перерві або після занять з'ясувати з учителем, чи все правильно засвоїв. У окремих ситуаціях доводиться переводити школяра на індивідуальний графік навчання з деяких предметів, а в особливо складних випадках всі предмети учень вивчає індивідуально. За індивідуальним графіком школяр працює доти, доки не наблизиться до рівня знань, передбаченого програмою. Інколи доводиться розпочинати вивчення курсу за кілька попередніх років. У такому разі процес вирівнювання знань займає досить багато часу.

Незважаючи на те, що потрібно наполегливо працювати, учні не прогулюють занять, а із задоволенням відвідують школу. І цьому є причина. Тут до них ставляться не тільки вимогливо, але і з повагою, любов'ю, доброзичливістю. У випадку конфліктних ситуацій їх розв'язують так, щоб найменше травмувати учня.

Педагогічна стратегія при роботі зі "складними" учнями ґрунтується на нестабільних формах виховання.

Професор Критського університету І. Теодоропулос вважає, що "виховання ... нестабільний переривчастий процес, який характеризується дискретністю, що проявляється в "кризах" і "зіткненнях" [5: 152]. Саме ці нестабільні форми соціального досвіду ведуть до радикальної зміни життя особистості. Їм властиві екзистенціальні ознаки: примусовість, болісність і раптовість. На думку грецького вченого, творчо-активна педагогіка намагається перейти "від нікому не підвладної свободи прояву людського буття до добровільно покладеної на себе відповідальності" [5: 167]. У цьому смислі І. Теодоропулос порівнює педагогіку з медичною наукою, а вчителя визначає як фахівця, здатного виліковувати хворобу, полегшити дитині страждання, допомогти перебороти біль [5: 176].

На аналогічних принципах ґрунтується і сутність педагогічного впливу в "Чарівному світі". Крик, лайка, агресія, сльози, істерика, занадто виражена скутість і мовчазність – все це прояви хворобливого дитячого стану, який потребує педагогічного лікування, що базується на співчутті і на безумовній цінності досвіду вчителя, авторитеті його знань і умінь. У кожній конкретній ситуації педагогічне мистецтво проявляється в діагностуванні хворобливого стану й у відшукуванні оптимальних шляхів його подолання.

У такій школі учитель не порівнює успіхів учнів, не співставляє якість їх відповідей, а відзначає цікаві думки, нетрадиційні підходи при розв'язанні навчальних завдань кожним вихованцем, радіє і вірить у нього. Завдання учителя творити поле добра і любові, щоб кожна дитина довірливо ставилася до педагога, любила його. Лише за таких умов приходить справжня зацікавленість навчанням, досягається "щастя шкільного життя", відбувається реалізація природних нахилів і здібностей учнів. Талант відкрити чарівну квітку обдарованості школяра дається не кожному, а лише тому, хто насправді любить дітей і вміє прокласти стежинки до їхнього розуму і серця.

Правильно організоване виховання базується на одночасному додержанні *гігієни тіла, гігієни думки і гігієни почуття*, тобто того, що визначає людське здоров'я – фізичне, розумове і духовне. Гігієнічність обстановки є, за Вернадським, невимовно важливим фактором у людському житті. У цьому аспекті варто відзначити виняткову цінність думок ученого про залежність подальшого розвитку людини від її здоров'я, запорукою якого є "правильні умови харчування, виховання, роботи... всяке правильне поставлення фізичного життя людини та власне цим і досягається і правильний розумовий розвиток – *mens sana in corpore sana*" [6: 75].

Відзначимо, що такий комплексний підхід до людського здоров'я сповідує сучасна педагогічна наука, яка фізичне, психічне і соціальне здоров'я учнів розглядає як інтеграційну цілісність і ставить у пряму залежність від якості навчально-виховного процесу і сімейного виховання.

Перші зовнішні результати нашої системи виховання і навчання стали відчутними досить швидко. "Уявляєте, мій син хоче ходити до школи, хоче вчитися," – з радісним здивуванням говорила мені мама одного дванадцятирічного учня. Вигляд і реакція батьків – це своєрідний барометр внутрішнього стану їх дітей. Якщо учні після певного часу "виліковуються" від колишніх травм і болячок, психічно стабілізуються, органічно врастають у шкільний колектив, відчувають приємність від навчальної роботи і спілкування з учителями й однокласниками, то з батьками теж відбуваються помітні зміни: настороженість і побоювання за долю дитини поступаються перед моральним задоволенням, розумінням важливості відповідного педагогічного впливу, вдячністю учителям і школі. А при зустрічах – усміхнене обличчя, щирий погляд, шанобливе вітання... На все життя запам'яталися слова матері мого учня: "За вашу школу, ваш педагогічний колектив, за кожен порятований дитячу душу ангели на небі молитимуться, щоб допомогти вашій справі". У цьому контексті хочеться навести думку Григорія Сковороди: "Все те святе, що добре, а доброта живе в одній красі". Саме такою святою добротою пронизана вся робота педагогічного колективу нашої школи, увиразнена її естетична приналежність, суспільна значимість. Нам так хотілося б, щоб *люди швидше зрозуміли, що їх майбутнє – на дитячих долоньках, що життя стане кращим тоді, коли добром буде зіртіте дитинство.*

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Лещенко М. Щастя дитини – єдине дійсне щастя на землі: До проблеми педагогічної майстерності. – К.: АСМІ, 2003. – Ч.1. – 304 с.
2. Булатова О. Педагогический артистизм. – М.: Издательский центр "Академия", 2001. – 286 с.
3. Амонашвили Ш. Размышления о гуманной педагогике. – М.: Издательский дом Шалвы Амонашвили, 1995. – 192 с.
4. Найман А. Рассказы о Анне Ахматовой // Новый мир. – 1989. – №1. – С. 48-56.
5. Теодоропулос И. Феномен боли и нестабильные формы воспитания // Вопросы философии. – 2002. – №4. – С. 23-31.
6. Вернадский В. Письма Н.Е. Вернадской: 1886-1889. – М.: Наука, 1988. – 219 с.

Матеріал надійшов до редакції 21.10.2005 р.

Лещенко М.П. Педагогическое мастерство учителя в альтернативных формах обучения: дорога к детским сердцам.

Достижения мировой педагогики, собственный многолетний педагогический опыт в школе "Волшебный мир" стали основой концепции создания учебно-познавательной среды, в которой ребенок, независимо от характера, способностей, внешней привлекательности, материального достатка и социального статуса родителей, имеет право не только на жизнь, но и на счастливую жизнь, действует творчески, реализует мечты и фантазии, самосовершенствуется.

Leshchenko M.P. The Way to Children's Hearts: Pedagogical Skills in Alternative Education Forms.

Achievements of world pedagogical and own more than ten years teaching experience in school "Charivniy Svit" ("Magic World") became the basis for creation of a such teaching-learning environment in which every child irrespective of his character, potential, appearance, material and social positions of his parents is entitled to happy life, development, creative activity and realization of his dreams and fantasies.